Elizabeta I i Marija Stuart - Život, vladavina i sukob dviju kraljica

Puljko, Lea

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Department of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:111:642127

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-28**

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI
UNIVERSITY OF ZAGREB
CENTER FOR CROATIAN STUDIES

Repository / Repozitorij:

Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies

zir.nsk.hr

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu

Odjel za povijest

ELIZABETA I. I MARIJA STUART-
ŽIVOT, VLADAVINA I SUKOB DVIJU KRALJICA

Završni rad

Kandidat: Lea Puljko

Mentor: izv. prof. dr. sc. Alexander Buczynski

Zagreb, rujan 2017

SADRŽAJ

1. UVOD 2
2. ŽIVOT ENGLESKE KRALJICE ELIZABETE I. 3
2.1. Rođenje i djetinjstvo 3
2.2. Dolazak na vlast 4
2.3. Vladavina 5
3. ŽIVOT ŠKOTSKE KRALJICE MARIJE STUART 8
3.1. Marijino rođenje i djetinjstvo 8
3.2. Život u Francuskoj 9
3.3. Povratak u Škotsku i početak problema 10
4. REFORMACIJA U ENGLESKOJ I ŠKOTSKOJ 12
4.1. Engleska 12
4.2. Škotska 12
5. SUKOB DVIJU VLADARICA 14
5.1. Dolazak Marije u Englesku i zatočeništvo 14
5.2. Babingtonska zavjera (1586.) i pogubljenje 15
5.3. Elizabetin kraj i Jakov VI./I. 16
6. ZAKLJUČAK 17
7. IZBOR IZ BIBLIOGRAFIJE 18
7.1. Literatura 18
7.2. Internet 18

1. UVOD

Među mnoštvom istaknutih ličnosti koje su obilježile razdoblje ranomodernog doba, zasigurno se ističu dvije vladarice s britanskog otoka. Jedna od njih vladala je Engleskom više od 40 godina te je dala ime čitavom jednom dobu, dok je tragična sudbina one druge inspirirala mnoge umjetnike da njen život pretoče u umjetničko djelo. Elizabeta I. Tudor i njena rođakinja, škotska kraljica Marija Stuart, već su tokom života stekle golemu popularnost, a ona ne jenjava ni stoljećima kasnije. Osim što su istraživane od strane povjesničara, njihove životne priče često su predmet znatiželje brojnih književnika i filmskih redatelja. To se ponajviše očituje u dugačkom nizu romansiranih biografija i filmskih obrada koje na što vjerniji način pokušavaju prikazati život ovih dviju vladarica.

Elizabeta, zvana i Djevičanska kraljica jer se nikad nije udavala, prošla je trnovit put ne bi li zasjela na tron, a kad joj je kruna konačno došla u ruke, ostala je tamo sve do njene smrti. S druge pak strane, Marija je postala vladarica Škotske već kao dijete, ali je poradi izdaje i velikog broja protivnika u vlastitoj zemlji morala abdicirati, da bi nakraju bila smaknuta upravo po nalogu njene rođakinje iz Engleske. Unatoč tome, ona je jednako kao i Elizabeta ostala značajna osoba u povijesti Britanije. Jedan od razloga tome jest taj što je upravo njezin sin Jakov naslijedio Elizabetu te je s njim započela stoljetna vladavina dinastije Stuart u Engleskoj.

Prije svega, ovaj rad pokušava što detaljnije prikazati život dviju kraljica, počevši od njihovih najranijih dana pa sve njihove smrti. Ipak, najviše je pažnje posvećeno sukobu Marije i Elizabete kao i razlozima koji su do njega doveli. Mnoštvo informacija o tome pronašla sam čitajući djela J.E. Neala i J. Mackayja. Nadalje, u jednom su dijelu ovog rada opisane i prilike na otoku u 16. stoljeću koje vrlo dobro opisuju autori kao što su J. Black i G. Trevelyan. Podatke o životima vladarica pronašla sam i na internetskim stranicama koje objavljuju članke vezane uz povijest današnjeg Ujedinjenog Kraljevstva. Određeni povjesničari svoja su znanja pretočili u romane pa su mi takva djela također pomogla u pisanju rada. Naravno, njih valja čitati s određenom razinom opreza, prvenstveno zbog vjerodostojnosti podataka. Unatoč tome, i ona mogu biti vrlo korisna, barem što se tiče lakšeg razumijevanja navedene literature.

2. ŽIVOT ENGLESKE KRALJICE ELIZABETE I.

2.1.Rođenje i djetinjstvo

Elizabeta I., posljednja vladarica iz dinastije Tudor, rodila se 7. rujna 1533. godine u palači Greenwich na Temzi, kao kći Henrika VIII. Tudora (1491.-1547.) i kraljice Anne Boleyn (1501./1507.-1536.), Henrikove druge supruge. Iako je kralj bio vrlo razočaran rođenjem ženskog djeteta, odlučio je već u prosincu 1533. dati Elizabeti njezino vlastito kućanstvo te time naznačiti njezin kraljevski položaj. Situacija se znatno promijenila tri godine kasnije kada je majka buduće vladarice bila uhićena, utamničena i osuđena na smrt, a njezin brak s kraljem proglašen nevaljanim. Elizabeta je tako postala nezakonito dijete baš kao što je i bila njena polusestra Marija, Henrikova kći iz prvog braka s Katarinom Aragonskom.[1]

Svoje je rano djetinjstvo Elizabeta provela u dvorcu Hudson, gdje je brigu o njoj vodila lady Margaret Bryan, također znana i kao Marijina bivša dadilja.[2] 1537. godine Henrik VIII. dobio je toliko željenog sina, budućeg nasljednika Edwarda, kojeg mu je podarila nova žena Jane Seymour. Lady Bryan tada je postala njegovom skrbnicom, dok se o malenoj Elizabeti brinula lady Troy (Blanche Herbert). Djevojčica je od malena bila okružena nadarenim učiteljima pa stoga ni ne čudi podatak da je govorila nekoliko stranih jezika te da je svojevremeno spadala u skupinu najobrazovanijih žena. Veoma je bila bliska sa svojom guvernantom, Katherine Campernowne, koja ju je naučila i brojnim umijećima kao što su šivanje, vezenje, plesanje, jahanje i lijepo ponašanje. Njeni učitelji i čuvari bili su također i Edwardovi pa je to pogodovalo bliskosti među polubraćom, barem u njihovoj ranijoj dobi. Razmjenjivali su poklone kao i pisma na latinskom i francuskom. Važno je naglasiti da, unatoč nesretnoj sudbini Elizabetine majke Anne Boleyn, djevojčici nije nedostajalo ljubavi. Izrazito je bila bliska sa Henrikovom šestom i posljednjom suprugom Catherine Parr poradi

[1] GRAČANIN 2015:167-168
[2] NEALE 1971: 15

koje je i 1546. prešla na kraljevski dvor i koja joj je kasnije oprostila navodnu aferu s Catherinim drugim suprugom, Thomasom Seymourom.[3]

Henrik VIII. umro je 1547. godine, a novim je kraljem postao Edward VI. Važan podatak jest taj da je Henrik još 1543. posebnim zakonom utvrdio nasljedni red, prema kojem su Marija i Elizabeta dobile pravo na krunu u slučaju da kralj ni njegov prijestolonasljednik ne bi imali zakonite djece. Pravo na prijestolje imala je i buduća škotska vladarica Marija Stuart, pošto je bila unuka Henrikove sestre Margaret, žene škotskog vladara Jamesa IV. (1473.-1513.). [4]

2.2.Dolazak na vlast

Vladavina mladog Edwarda bila je kratkoga vijeka. Tijekom razdoblja njegove vladavine (1547.-1553.), Engleska je bila izložena utjecajima kontinentalnog protestantizma, što se vidjelo i u porastu protestantskog izdavašta, ali i nastojanjima da se buduće svećenike obrazuje kao protestante. Prvotni regent bio mu je lord Somerset, a od 1550. položaj zaštitnika dobio je John Dudley, koji je 1551. postao prvi vojvoda od Northumberlanda.[5] 1553. počelo se narušavati zdravlje boležljivog Edwarda pa je usporedno s time pitanje nasljednika ponovo postalo najvažnije. Mladom kralju nije odgovarala nijedna od njegovih polusestara. Marija prvenstveno zato što je bila gorljivi katolik, dok je Elizabetu smatrao nepodobonom za taj položaj, iako je bila protestantkinja.[6] Nasljednicom je naposljetku proglašena Jane Grey, praunuka Henrika VII.

Lady Jane Grey još je jedna od tragičarki koju valja spomenuti. Pošto je bila kraljeva rođakinja, vojvoda od Northumberlanda vidio je u njoj idealnu priliku da zadrži moć pa stoga nije neobično što je nastojao dogovoriti brak između nje i svog sina, lorda Guildforda Dudleyja. Pretpostavlja se da je i on kao kraljev zaštitnik utjecao na Edwardovu odluku da ga naslijedi mlada Jane, iako je kralj prvotno krunu htio ostaviti njezinoj majci Frances Grey.

[3] NEALE 1971:17 ; GRAČANIN 2015: 168-169; GREENBLATT , *Elizabeth I* [https://www.britannica.com/biography/Elizabeth-I] 22. kolovoza 2017.
[4] GRAČANIN 2015: 168
[5] BLACK 2004: 122-123
[6] GRAČANIN 2015: 171

Edward je umro u lipnju 1553., a na tron se tako uspela mlada Jane. No, već je nakon devet dana uslijedio novi preokret. Marija Tudor, koja je nakon bratove smrti pobjegla u Suffolk, skupila je vojsku, vratila se u London te je uspjela svrgnuti Jane i zauzeti tron. Nekoliko mjeseci nakon što je stupila na vlast, izbila je protestantska pobuna čija je svrha bila vratiti lady Grey na prijestolje. Marija je tada odlučila smaknuti Jane kao i njenog supruga. Jane Grey tako je još jedna od mnogobrojnih žrtava političkih spletki, velikim dijelom povezanih i s vjerskim razdorima koje su obilježile to doba.[7]

Marijina vladavina trajala je svega pet godina (1553.-1558.) te je bila ispunjena žestokim progonima protestanata, zbog čega je u povijesti ostala zapamćena kao *Bloody Mary (*Krvava Mary).[8] Pošteđena nije bila ni Elizabeta, koja je određeno vrijeme provela zatočena u londonskom Toweru pod sumnjom da je sudjelovala u pobuni protiv sestre.[9] Unatoč tome, događaji koji su uslijedili, išli su u korist mladoj Elizabeti. Kao i njen polubrat Edward, Marija je bila bolježljiva te je imala problema sa srcem.[10] Njezin brak sa španjolskim kraljem Filipom II. nije joj donio nasljednika pa je 7. studenoga 1558. donijela odredbu prema kojoj pravo na zauzimanje trona ima njena sestra.[11] Ubrzo nakon toga Marija je umrla, a na prijestolje se konačno uspela žena koja je postala jednom od najuspješnijih vladarica u povijesti - Elizabeta I.

2.3. Vladavina

Elizabeta I. (1558.-1603.) vladala je Engleskom 44 godine, najdulje od Edvarda III. (1327.-1377.).[12] U trenutku kad je došla na vlast, njena je zemlja bila oslabljena vjerskim razmiricama i ratnim troškovima.[13] Svojom prilagodljivošću i izdržljivošću uspjela je

[7] NEALE 1971:17; BLACK 1996: 124; GRAČANIN 2015:171; ROSS, *Elizabeth I and Tudor England* [http://www.britainexpress.com/History/Edward_Mary_and_Elizabeth.htm] 22. kolovoza 2017.; HANSON, *Lady Jane Grey* [https://englishhistory.net/tudor/relative/lady-jane-grey/] 13. rujna 2017.

[8] SUŠANJ, *Mary I. ("Krvava Mary")* [http://www.velikabritanija.net/2013/03/20/mary-i-marija-i-krvava-mary/] 23. kolovza 2017.

[9] GRAČANIN 2015:171

[10] SUŠANJ, *Mary I. ("Krvava Mary") [*http://www.velikabritanija.net/2013/03/20/mary-i-marija-i-krvava-mary/] 23. kolovoza 2017.

[11] GRAČANIN 2015: 173

[12] BLACK 2004: 127

[13] TREVELYAN 1956: 345

ponovno ojačati svoje kraljevstvo posebice nakon kaosa sredinom 16. stoljeća. Karakterizirala ju je vještost u sklapanju kompromisa, pragmatičnost, upornost u zaštiti ovlasti koje su joj dane te opreznost koja ju je odvukla od donošenja brzopletih odluka. Bila je okružena povjerljivim savjetnicima, kao primjerice Williamom Cecilom, koji je bio njen veliki oslonac. Smatrala se Božjom posrednicom koja je željela služiti narodu te voditi politiku odobrenu od strane većine.[14] Među kraljičinim najvećim dostignućima bilo je ponovo uvođenje protestantizma (anglikanstvo) kao jedine vjere, uređenje plaća i tržišta rada te jačanje ekonomskih i socijalnih snaga koje su ugrožavale utjecaj dviju sila koje su je htjele maknuti s trona (Francuska i Škotska). Od 1570., nakon što je papa Pio V. izopćio kraljicu, elizabetinska politika se zaoštrila. To je rezultirao zatvaranjem unutar nacionalnih granica u smislu očuvanja monarhije i države.[15]

Unatoč brojnim uspjesima, kraljica je donošenjem određenih odluka izazvala nezadovoljstvo u svojoj zemlji. Među nezadovoljnicima su bili i puritanci, članovi reformatorskog pokreta unutar protestantizma. Puritanci se nisu slagali s kraljičinom povlasticom prema kojoj ona jedina ima pravo sazivati biskupske sinode. Općenito, njih bismo mogli nazvati i protestantskim ekstremistima koji su se i unutar svog pokreta podijelili. Dio njih želio je provesti reforme crkve preko parlamenta (prezbiterijanci), dok je manja skupina puritanaca bila za provođenje reformi bez ičijeg posredstva (separatisti). Iako je njihov pokret napadnut i ušutkan u parlamentu, on je i dalje ostao na životu u gradovima (London). Prezbiterijanci, između ostalog, svoja učenja temelje na kalvinističkoj tradiciji te su se najviše raširili na području Škotske.[16]

Nakon smrti Marije Tudor, španjolski je kralj Filip II. (Marijin udovac) želio oženiti Elizabetu, no do takvog razvoja situacije nikad nije došlo. Naprotiv, među najvažnije događaje Elizabetine vladavine ubraja se i rat sa Španjolskom. Prije svega, engleski su brodovi uz kraljičinu privolu godinama pljačkali španjolske brodove i luke. Nadalje, Elizabeta je pružala podršku nizozemskim protestantima tijekom njihove pobune protiv španjolske vlasti u Nizozemskoj. Povrh svega toga, engleski je odred pod zapovjedništvom moreplovca i kraljičinog službenika Francisa Drakea napao luku Cadiz, dvorac Sagres i Azore (1587.). Godine 1588. zbio se jedan od najvećih španjolskih poraza. Filipova Nepobjediva Armada tada je doživjela težak poraz od strane Engleza. S druge pak strane, to

[14] GRAČANIN 2015: 173-174
[15] AMBROSOLI 2008: 305
[16] AMBROSOLI 2008: 305-307

je bio početak rasta Engleske kao pomorske sile. Iako je u nekim pomorskim bitkama došlo i do neuspjeha, bilo je to također i razdoblje jačanja engleske kopnene vojske i svladavanja tehnike borbe na otvorenom polju.[17]

Napetosti između Elizabete i Marije Stuart započele su već samim dolaskom Elizabete na prijestolje. Naime, škotska je kraljica bila praunuka Henrika VII. te je kao takva zahtijevala pravo na krunu. Tenzije su bile uzburkane i vjerskim neslaganjem kao i engleskim protjerivanjem Francuza (Marijinih pristaša) iz Škotske. Sukob između dvije vladarice trajao je nekoliko desetljeća, a kulminirao je Marijin smaknućem 1587. Naravno, tome je i pridonijela činjenica da je škotsko plemstvo gotovo od samih početaka željelo Mariju srušiti s trona.

Posljednje godine Elizabetine vladavine pratile su nove nevolje. Žarište ustanka u to je vrijeme postala Irska. Ustanak je trebao ugušiti grof od Essexa, kraljičin miljenik, no, pošto je on sam pokušavao izvesti državni udar, naposljetku biva smaknut. Kraljica je posljednje mjesece života provela u palači Richmond, ne dopuštajući liječnicima da je pregledaju te je tako, nadživjevši skupinu vjernih službenika, umrla bez nasljednika 1603. Novi kralj postao je Jakov VI., sin njene rođakinje i suparnice Marije Stuart.[18]

[17] AMBROSOLI 2008: 308-310
[18] AMBROSOLI 2008: 310-312; GRAČANIN 2015: 174

3. ŽIVOT ŠKOTSKE KRALJICE MARIJE STUART

Prije svega, važno je napomenuti nekoliko bitnih informacija o kraljevskoj lozi Stuart (ili Stewart). Dinastija je svoj uspon doživjela još u 14. stoljeću za vrijeme vladavine Roberta II. koji se 1371. uspeo na škotsko prijestolje. Njegovi su potomci kroz naredna stoljeća bili vladari Škotske, a jedan od njih je naposljetku postao Elizabetin nasljednik te tako i vladar Engleske. Bio je to Marijin sin Jakov VI. (ili Jakov I.), koji je konačno uspio ujediniti dva dotad vrlo često neprijateljski nastrojena kraljevstva. On je zasjeo na prijestolje na koje se godinama prije htjela uspeti njegova majka. Dinastija je tako, počevši od Jakova VI., vladala cijelim britanskim otočjem sve do 1714. [19]

3.1.Marijino rođenje i djetinjstvo

Marija Stuart rodila se u prosincu 1542. kao kći škotskog vladara Jakova V. (1512.-1542.) i njegove supruge Marije (1515.-1560.), kćeri francuskog vojvode od Guisea. Njen put do prijestolja nije bio dugotrajan kao što je to bio slučaj s njenom engleskom rođakinjom Elizabetom. Naime, Marija je postala kraljica Škotske sa samo šest dana starosti, odmah nakon smrti oca Jakova.[20] Pošto je engleski vladar Henrik VIII. Tudor nekoliko godina prije dobio toliko željenog muškog nasljednika, smatrao je da bi njegov sin ženidbom s mladom vladaricom stvorio čvrstu vezu između dviju dinastija. S tim su se prvotno složili i regenti Škotske, no od nauma su odustali nekoliko godina kasnije prvenstveno zbog Henrikove despotske vladavine te činjenice da je podržao ubojstvo velikog škotskog patriota, kardinala Beatona.[21] Prva koja je ustala protiv navedenog ženidbenog ugovora bila je Marijina majka, francuska katolkinja, koja nije htjela vlastito dijete podvrgnuti utjecajima protestantizma koje je haralo Engleskom. Navedeni događaji naveli su škotski parlament 1548. da mladu kraljicu

[19] JOHNSON, *The Stuart Monarchs* [http://www.historic-uk.com/HistoryUK/HistoryofScotland/The-Stewart-Stuart-Monarchy-of-Scotland/] 25. kolovoza 2017.
[20] HANSON, *Mary, Queen of Scots: Biography, Facts, Portraits & Information* [https://englishhistory.net/tudor/relative/mary-queen-of-scots/] 25. kolovoza 2017.
[21] HANSON, *Mary, Queen of Scots: Biography, Facts, Portraits & Information* [https://englishhistory.net/tudor/relative/mary-queen-of-scots/] 25. kolovoza 2017.

pošalju u Francusku, rodnu zemlju njene majke ne bi li se tamo udala za francuskog prijestolonasljednika Franju, sina Henrika II.[22] Zanimljiv podatak jest da je Marija napustila Škotsku u pratnji nekolicine škotske plemićke djece, uključujući "Četiri Marije", žene koje su sve do trenutka kraljičine smrti ostale uz nju.[23]

3.2. Život u Francuskoj

Svoje djetinjstvo i mladenaštvo Marija je provela u Francuskoj gdje je od samih početaka tretirana kako i priliči jednoj kraljevskoj osobi. Ona je, kao i ostala djeca plemićkog roda, od malena učila klasične jezike, kao i one suvremene - francuski, talijanski, engleski i španjolski. Izvori je navode kao djevojku ljupka glasa i bistrog duha koja je obožavala pjesništvo te kao vrsnu plesačicu s prirodnom sklonošću ka umjetnosti.

Kao što je već spomenuto, Marija je bila obećana mladom prijestolonasljedniku Franji. Prema bračnom ugovoru koji su sklopili zajedno s izaslanicima škotskog parlamenta, njen suprug je također dobio pravo da zajedno s Marijom vlada Škotskom. No, mlada, tad petnaestogodišnja Marija, potpisala je još jedan dokument kojim se obvezala da svoju zemlju kao i svoja prava na Irsku i Englesku, u slučaju prerane smrti bez nasljednika, ostavi francuskoj kruni. Ugovor je potpisan bez znanja škotskog parlamenta te je zapravo dokaz lukave političke igre od strane kraljičinih rođaka s majčine strane. 1558. vjenčali su se Marija i Franjo, u katedrali Notre-Dame u Parizu. Iste te godine umrla je Marijina rođakinja, engleska kraljica Marija Tudor, čije je mjesto preuzela polusestra Elizabeta. Navedeni događaji bili su jedni od prijelomnih trenutaka u Marijinom životu, pošto je od tog vremena čvrsto zahtijevala pravo na englesku krunu, u čemu je dobila potporu francuskog kralja Henrika II.[24] U naredne dvije godine zaredale su se smrti Henrika, potom Marijine majke, a

[22] HANSON, *Mary, Queen of Scots: Biography, Facts, Portraits & Information* [https://englishhistory.net/tudor/relative/mary-queen-of-scots/] 25. kolovoza 2017.
[23] MACKAY 1999: 32; HANSON, *Mary, Queen of Scots: Biography, Facts, Portraits & Information* [https://englishhistory.net/tudor/relative/mary-queen-of-scots/] 25. kolovoza 2017.
[24] HANSON, *Mary, Queen of Scots: Biography, Facts, Portraits & Information* [https://englishhistory.net/tudor/relative/mary-queen-of-scots/] 25. kolovoza 2017.

naposljetku i njenog supruga, tadašnjeg kralja Franje II. Konačno, 1561., nakon 12 godina provedenih u Francuskoj, Marija Stuart vratila se u svoju domovinu.

3.3. Povratak u Škotsku i početak problema

Kraljica je, vrativši se u Škotsku, dočekana s oduševljenjem.[25] Ipak, početne ovacije nisu dugo potrajale. Škotskom se u to vrijeme počinje širiti protestantizam (većinom prezbiterijanci) kojeg su tamošnji plemići, Lords of Congregation, nastojali povezati s domoljubljem. Žestoki protivnici francuskog utjecaja uspjeli su zbaciti kraljicu-regenta (Marijinu majku) s vlasti, a pomogla im je i engleska vojna intervencija koja je dovela do protjerivanja francuskih vojnika. Dominacija protestantskih zastupnika u Parlamentu očitovala se u tome što je ukinuta papinska prevlast i liturgija te je prihvaćeno protestantsko ispovijedanje vjere. Naredna desetljeća dovela su do još veće nepopularnosti Marije. Ni sama kraljica nije imala političkih mogućnosti da skupi potporu koja bi joj pomogla poraziti škotske plemiće.[26] Događaji koji su uslijedili nisu išli u njenu korist, a tome je pogodovala i činjenica da je glavni neprijatelj postala njena vlastita nacija.[27]

Pošto joj brak s Filipom nije donio nasljednika, Marija se 1565. udala za rođaka Henrika Stewarta, lorda Darnleyja. Kraljica je u braku s njim dobila sina. Budući kralj Jakov VI. rodio se u lipnju 1566.

Izvori navode da Marijin suprug nije previše mario za nju, a jedino za čim je žudio bili su status i moć i to u puno većoj mjeri nego li mu je kraljica željela dati. Vjerovatno je i to bio jedan od razloga zašto se upravo on udružio sa škotskim plemićima u zavjeri u kojoj je ubijen Marijin miljenik, David Riccio. Među ostalim, postojala je sumnja da je Riccio Marijin ljubavnik, a možda i otac njezinog djeteta.[28] No, slična sudbina zadesila je i lorda Darnelyja kada je 1567. pronađen mrtav. Glavni optuženi bio je James Hepburn, lord

[25] HANSON, *Mary, Queen of Scots: Biography, Facts, Portraits & Information* [https://englishhistory.net/tudor/relative/mary-queen-of-scots/] 25. kolovoza 2017.
[26] BLACK 2004: 126
[27] HANSON, *Mary, Queen of Scots: Biography, Facts, Portraits & Information* [https://englishhistory.net/tudor/relative/mary-queen-of-scots/] 25. kolovoza 2017.
[28] MACKAY 1999: 147

Bothwell. Darnleyjeva je smrt za mnoge ostala misterij pošto su neki smatrali da je njegovo ubojstvo naredila sama kraljica. Plemići su je od početka nastojali učiniti glavnim krivcem za spomenuti događaj.[29] Uz potporu javnosti, put do potpune prevlasti bio im je tako puno lakši.[30]

Razdoblje koje je uslijedilo sve je više pokazivalo koliku su moć imali plemići nad kraljicom. Marija, već poprilično bespomoćna, zaštitu je pokušala pronaći upravo u grofu od Bothwella. Naime, on je zajedno sa svojim službenicima nagovorio Mariju da se uda za njega, a pristanak na brak dala je i nekolicina plemića. No, njihovo slaganje nije dugo potrajalo. Pobuna škotskog plemstva protiv bračnog para rezultirala je odlaskom kraljice u zatočeništvo, dok je grof pobjegao u Skandinaviju gdje je naposljetku bio uhićen. Plemići su Mariju natjerali na abdikaciju u korist njenog jednogodišnjeg sina Jakova. Prvenstveno im je takva situacija odgovarala pošto bi tad oni gospodarili zemljom. Novi kralj Jakov okrunjen je u srpnju 1567., a Marijin je polubrat James Stewart (grof od Moraya) postao regentom.[31]

Nakon 10 mjeseci pritvora, Marija je bila slobodna te se ponovo mogla uključiti u borbu za tron. Ovoga je puta odlučno krenula u Englesku ne bi li potražila pomoć svoje rođakinje Elizabete. No, umjesto pomoći i zaštite, Elizabeta ju je odlučila zatvoriti, a 19 godina kasnije i smaknuti.[32] Primarni razlozi takvoj odluci bile su optužbe koje su Mariju učinile glavnim krivcem u kovanju urota i zavjera protiv engleske kraljice. Nekadašnja škotska vladarica tako je svoj život skončala nesretno, ne ostvarivši ono za što se godinama borila.

[29] HANSON, *Mary, Queen of Scots: Biography, Facts, Portraits & Information* [https://englishhistory.net/tudor/relative/mary-queen-of-scots/] 25. kolovoza 2017.
[30] HUME BROWN 2011: 132
[31] HANSON, *Mary, Queen of Scots: Biography, Facts, Portraits & Information* [https://englishhistory.net/tudor/relative/mary-queen-of-scots/] 25. kolovoza 2017.
[32] MCDOWALL 2006: 78

4. REFORMACIJA U ENGLESKOJ I ŠKOTSKOJ

Sukob između vladarica neposredno je uzrokovan vjerskim razdorima 16. stoljeća.

4.1.Engleska

Engleski vladar Henrik VIII. se prvotno protivio učenju Martina Luthera. Izdao je knjigu u kojoj je govorio protiv njega nakon čega ga je papa nagradio naslovom *Fidei defensor* (branitelj vjere).[33] Situacija se počela mijenjati kada se želio rastati od svoje prve supruge, Katarine Aragonske, ne bi li se oženio Anne Boleyn. Pošto mu papa nikako nije htio odobriti rastavu, engleski se kralj samovoljno vjenčao s Anne uzrokovavši tako prekid odnosa Rima i Engleske. Papa je Henrika izopćio, a vladar je izdao akt prema kojem se na čelu države i crkve nalazi kralj. Navedeni zakon podržan je od strane parlamenta, a crkva je nazvana Anglikanskom.[34] Iako se činilo da će vladavinom Marije Tudor katoličanstvo ponovo prevladati, Elizabeta je vratila protestantizam (anglikanstvo). Odmah na početku vladavine ona je uspostavila vrhovnu vlast narodne države uz narodnu crkvu koja je bila pak u državnoj službi. Gotovo cijeli svoj život kraljica je pokušala vlastiti narod naviknuti na takvo uređenje te ga obraniti od nezadovoljnika.[35] S njenom se odlukom nisu slagali mnogi katolički svećenici koji su je odbili prihvatiti. Određen dio je otišao u druge europske zemlje gdje su osnovali sjemeništa u kojima su obrazovali misionare koji su trebali promicati katolicizam diljem Engleske.[36]

4.2.Škotska

Katolkinja je bila i Marija Stuart. Za vrijeme njenog boravka u Francuskoj, Škotskom je vladala njena majka, regentica Marija Guise koja se čitavo vrijeme oslanjala na francusku

[33] TREVELYAN 1956: 313
[34] MCDOWALL 2006: 69
[35] TREVELYAN 1956: 344
[36] BLACK 2004: 129

vojsku. Smatrala je da Škotskom treba upravljati u interesu Francuza. Ovakav način vladanja bio je razlog zašto je katolička stranka u zemlji postajala sve nepopularnija, dok su tamošnji protestanti (prezbiterijanci) postali gorljivi pobornici narodne nezavisnosti. U takvim se okolnostima stvorila već prije spomenuta "Kongregacija Gospoda" (Lords of Congregation) koja je uspjela skinuti s trona vladaricu-regenticu.[37] Bilo je to razdoblje kad je protestantska vladarica zasjela na tron Engleske pa je uslijedilo i protjerivanje francuskih vojnika iz Škotske uz pomoć engleske vojske. Nadalje, 1560. škotski je parlament ukinuo papinski autoritet te je prihvatio protestantsko ispovijedanje vjere.[38] Reformacija je u Škotskoj prošla sa znatno manjim brojem žrtava za razliku od ostalih zemalja, pa i Engleske za vrijeme Marije Tudor. Među najznačajnijim reformatorima bio je John Knox, osnivač Škotske Crkve, koji je prenosio kalvinističko učenje diljem zemlje.[39] Naravno, unatoč širenju protestantizma u Škotskoj, postojali su i dalje oni koji su glavnim vjerom smatrali katoličanstvo. Upravo su oni, kao i velik broj katolika Europe, u Mariji Stuart vidjeli osobu koja će vratiti "pravovjerje" Britaniji. Ipak, škotskoj vladarici to nije pošlo za rukom. Napetosti između nje i protestanata, među njima i Knoxa, konstantno su rasle. Izgleda da kraljica u toj bitci nije imala šanse za pobjedu prvenstveno radi postupaka u budućnosti koji će je stajati života. Marijina udaja za lorda Darnleyja, zatim njegovo ubojstvo koje je navodno izvršio Bothwell pa nakraju njen brak s njim, pobudili su sumnju njenih podanika da je ona sama bila suučesnik u tom. Ako se ovakvi događaji još povežu s činjenicom da su je škotski plemići jedva čekali maknuti s trona, teško je moguće da je kraljica uopće imala šansu izvojevati pobjedu.

U godinama kada je Marija postala Elizabetina zatočenica, kovale su se zavjere i izbijali su ustanci katolika u Engleskoj. Cilj je dakako bio svrgnuti englesku vladaricu i na čelo zemlje postaviti katolkinju koja će zemlju ponovno povezati s papom i ostalom katoličkom Europom.[40] Za sudjelovanje u tim urotama bila je optužena i Marija.

[37] TREVELYAN 1956: 352-353
[38] BLACK 2004: 126
[39] MCEWEN, *John Knox* [https://www.britannica.com/biography/John-Knox] 26. kolovoza 2017.
[40] TREVELYAN 1956: 354, 356

5. SUKOB DVIJU VLADARICA

5.1. Dolazak Marije u Englesku i zatočeništvo

Nakon svrgnuća s vlasti, Marija je pokušala spas pronaći u Engleskoj. Umjesto toga, dočekale su je godine zatočeništva. Elizabeta je prvotno Mariju htjela primiti u svoju palaču, no ubrzo je odustala od svog nauma. Marija je dobila zabranu odlaska iz Engleske, a za vrijeme tog zatočeništva Elizabeta je pokušavala naći dokaze ne bi li opravdala svoje postupke. Bila je svjesna činjenice da u svojem zatočeništvu drži osobu koja se i dalje želi boriti ne samo za slobodu, već i za vlast nad Engleskom i Škotskom. Nastojala je da Marijino zatočeništvo djeluje kao ispravan čin te se nadala da će se već pojaviti optužbe koje bi njenu rođakinju učinile krivom. Tokom godina provedenih u Engleskoj, Mariju su selili nekoliko puta. Za to vrijeme ona je bila okružena kraljičinim službenicima i stražarima. Iako su mjere opreza bile stroge, prema Mariji su se odnosili s poštovanjem te joj je bilo dopušteno uz sebe imati svoju najvjerniju poslugu.[41]

1568. pojavila su se tzv. *Casket letters*, odnosno 8 pisama i soneta za koje se vjerovalo da su bila Marijina, upućena njenom trećem suprugu i Darnleyjevom navodnom ubojici Bothwellu u radoblju između 1566.-1567. Navedena su pisma bila predmet brojnih rasprava jer se u njima, prema navodima, spominjao dogovor o vjenčanju Marije i Bothwella, kao i o ubojstvu lorda Darnleyja. Predstavljena su na sjednicama u Yorku i Westminsteru. Ubrzo nakon toga orginalna pisma su nestala, a ostali su samo njihovi prijevodi i kopije.[42] Zanimljivo jest to što Elizabeta tada nije htjela optužiti Mariju niti je bila previše umiješana u cijelu situaciju, vrlo vjerovatno ponukana činjenicom da je sve to dio političke igre škotskih plemića. Već je i napisano u jednom od prethodnih poglavlja vezanih uz Marijin odnos sa plemstvom kako su u uroti protiv lorda sudjelovali i oni pa im zasigurno nije odgovaralo ponovo otvarati temu u kojoj bi mogli izaći kao krivci. Unatoč tome, priča o ovim pismima ostala je za mnoge predmet istraživanja.

[41] NEAL 1971: 260
[42] HANSON, *Mary, Queen of Scots: Biography, Facts, Portraits & Information* [https://englishhistory.net/tudor/relative/mary-queen-of-scots/] 26. kolovoza 2017.

Pisma nisu bila ta koja su Mariji donijela smrtnu presudu. Sve ono što je uslijedilo (i prethodilo) njihovom otkriću rezultiralo bi njenim zatočeništvom, pa i smrću.[43] Veliku zaslugu za takav završetak imala je i ona sama prvenstveno zato što je komunicirala sa svim onima koji su htjeli svrgnuti Elizabetu. Bili su to uglavnom katolički ekstremisti koju su s Marijom na vlasti ponovo željeli vratiti Katoličku Crkvu u Englesku.

5.2. Babingtonska zavjera (1586.) i pogubljenje

Tokom 70-tih i 80-tih godina povećao se broj onih koji su željeli englesku kraljicu maknuti s trona. Tome je pogodovala i činjenica da je papa Pio V. 1570. ekskomunicirao kraljicu. [44] Postojalo je nekoliko takvih zavjera, ali najvažnija među njima zasigurno je ona Babingtonska. Njezina važnost očituje se u tome što je upravo ona dovela do smaknuća Marije Stuart. Zavjera je dobila ime po glavnom urotniku Anthony Babingtonu koji je zajedno s još nekolicinom katolika bio odlučan u tome da smakne Elizabetu. Do ubojstva nije došlo, prvenstveno zahvaljujući državnom tajniku kraljice Elizabete, Francisu Walsinghamu. Naime, jedna od važnijih ličnosti u cijelom procesu bio je Gilbert Gifford, agent koji je također bio dio zavjere sve dok ga Walsingham nije ulovio te tako ucijenio da radi za njega. Sva pisma, uključujući ona u kojima Marija daje podršku Babingtonu, pronašla su put do kraljičinog tajnika. Naposljetku, svi su urotnici bili uhićeni i smaknuti. Posljednja na redu bila je Marija.[45]

U kolovozu 1586. bilo je suđenje u dvorcu Forthingayju. Marija se silno željela obraniti, ali su u žustroj raspravi prvenstvo imali kraljičini službenici. Među ostalim, na suđenju su pročitali kopije pisma koja je Marija razmijenila s tad već pokojnim Babingtonom. Elizabetina rođakinja opovrgnula je sve optužbe navodeći da je sve dio namještaljke te da je njezin jedini cilj bio doći u Englesku potražiti pomoć kraljice. Svi njezini navodi nisu bili dovoljni da razuvjeri suce koji su se od samog početka složili da zaslužuje smrtnu kaznu. Jedina koja je još mogla pomilovati Mariju bila je naravno kraljica.

[43] HUME BROWN 2011: 132
[44] AMBROSOLI 2008: 307
[45] NEAL 1971: 275-277

No, nakon nekoliko mjeseci ona je donijela odluku jednaku i odluci onih koji su je služili. 1. veljače 1587. Elizabeta je potpisala smrtnu presudu Mariji Stuart.

Nekadašnja škotska vladarica pogubljena je 8. veljače 1587. završivši tako svoje dugogodišnje zatvoreništvo. Tim je činom sukob između nje i Elizabete došao ka svojem kraju. Marijino je tijelo preneseno u Westminstersku opatiju gdje je ostalo i danas, nedaleko od Elizabetinog groba. Dvije žene koje se nikada nisu vidjele te su uvijek komunicirale putem pisama, već stoljećima tako "počivaju" u neposrednoj blizini.

5.3. Elizabetin kraj i Jakov VI./I.

Elizabeta je poživjela još petnaestak godina nakon smaknuća tijekom kojih se uglavnom borila protiv novih ustanaka, od kojih su najžešći bili u oni u Irskoj. Umrla je 1603. godine kao posljednja vladarica iz dinastije Tudor.[46] Marijin sin, kralj Jakov VI., tokom cijelog je majčinog zatočeništva nastojao zadržati krunu (čak i ako bi mu majka bila oslobođena) te je neprestano pregovarao s objema kraljicama gledajući prije svega vlastiti interes. Njegov san o ujedinjenju dviju zemalja na čelu s njim zbio se tek u godini Elizabetine smrti, dakle, gotovo isto onoliko godina koliko je njegova majka bila zatvorena. Dinastija Stuart tada je konačno zasjela na englesko prijestolje. Također, Jakov I. bio je prvi vladar koji se prozvao kraljem Velike Britanije, iako je formalno stapanje Engleske i Škotske u jednu državu bilo tek 1707. (Zakon o uniji).

[46] AMBROSOLI 2008: 310

6. ZAKLJUČAK

Teško je odrediti kakav bi bio tijek događanja da na prijestolje nije zasjela Elizabeta. Njezina su polubraća kratko vladala, no nisu ostavila pretjerano velik utisak u povijesti. S druge pak strane, žena čije je rođenje djelomično zaslužno za krah braka njenih roditelja te koju u početku nitko nije mogao zamisliti na vlasti, uspjela je napraviti toliko toga da joj njena zemlja može biti veoma zahvalna. Razdoblje njezine vladavine prozvano je „elizabetanskim“ iliti „zlatnim“ dobom tijekom kojeg je Engleska doživjela procvat u znanosti, književnosti (Shakespeare), ali i filozofiji (Bacon). Pobjeda nad španjolskom Nepobjedivom Armadom učinila je tadašnju englesku kraljicu omiljenom u narodu, a ceremonija proslave uspoređivana je s onom njene krunidbe.

Elizabetina rođakinja, Marija Stuart, tijekom svog života nije uspjela ostvariti sve ono što je naumila. Osim što je gotovo pola života provela u zatočeništvu, stalno je gubila bitke sa škotskim plemstvom te si je sudjelovanjem u zavjerama i nesmotrenim odlukama sama prepisala smrtnu presudu. No, unatoč tome što njena vladavina nije bila poput Elizabetine, njen život je također ostavio traga u povijesti Kraljevstva, posebice Škotske. Njezina dinastija vladala je britanskim otokom više od jednog stoljeća nakon njene smrti.

Prije nego li sam počela pisati ovaj rad, bila sam zadivljena činjenicom koliko se mnogo piše o životima ovih dviju vladarica. Dvije su životne priče tako zaintrigirale umove mnogih koji i danas pokušavaju što detaljnije proučiti što se sve zbivalo "iza kulisa", osobito kada je riječ o sukobu među vladaricama, urotama i osobama koje su bile dio tih događaja. Upravo poradi takvih intriga i mene je počelo interesirati navedeno razdoblje i ličnosti koje su tada živjele i stvarale. Pitanja koja su me vodila tokom pisanja rada prvenstveno su se odnosila na samu pozadinu Marijinog i Elizabetinog sukoba, a posebnu sam pažnju nastojala obratiti na vjerske razmirice, pošto su reformacija kao i protureformacija obilježile gotovo cijelo 16. stoljeće te naposljetku izmijenile kartu Europe, pogotovo u pogledu vjerskog opredjeljenja. Naravno, ovakve teme ostavljaju za sobom mnoga pitanja, od toga što bi bilo da je Marija zauzela engleski tron ili da se Elizabeta, primjerice, odlučila udati za španjolskog kralja Filipa II. No, kako god bilo, ono što su ostavile za sobom ostavlja još mnogo prostora za daljnja istraživanja i rasprave čime će se zasigurno baviti još brojne generacije povjesničara.

7. IZBOR IZ BIBLIOGRAFIJE

7.1. Literatura

BLACK, J. (1996./2004.) *Povijest Britanskih otoka*, prev. V. Pavlić, Zagreb: Grapa

AMBROSOLI, M., "Engleska u vrijeme Tudora" u: Cravetto E. (ur.), Goldstein I. (ur. hrv. izdanja) (2008.) *Povijest 9 - Počeci novog doba*, Zagreb: Jutanji list

GRAČANIN, H. (2015.), *Slavne povijesne ličnosti*, Zagreb: Meridijani

HUME BROWN, P. (2011.), History of Scotland: Volume 2, From the Accession of Mary Stewart to the Revolution of 1689, 4. izdanje, Cambridge: Cambridge University Press

MACKAY, J. (1999.) *A life of Mary Queen of Scots*, Edinburgh: Mainstream publishing company (Edinburgh) LTD

MCDOWALL, D.(2006.) *An Ilustrated History of Britain*, 2. izdanje, Edinburgh: Longman

NEALE, J.E. (1971.) *Queen Elizabeth* I, 6. izdanje, London: Penguin Books

TREVELYAN, G.M. (1926./1956.) *Povijest Engleske*, prev. Z. Gašparović, Zagreb: Kultura

7.2. Internet

GREENBLATT, S., *Elizabeth I*, Encyclopædia Britannica, [https://www.britannica.com/biography/Elizabeth-I] 22. kolovoza 2017.

HANSON, M., *Lady Jane Grey*, English History *[https://englishhistory.net/tudor/relative/lady-jane-grey/]*13. rujna 2017.

HANSON, M., *Mary, Queen of Scots: Biography, Facts, Portraits & Information*, English History [https://englishhistory.net/tudor/relative/mary-queen-of-scots/] 25. kolovoza 2017.

JOHNSON, B., *The Stuart Monarchs*, Historic Uk [http://www.historic-uk.com/HistoryUK/HistoryofScotland/The-Stewart-Stuart-Monarchy-of-Scotland/] 25. kolovoza 2017.

MCEWEN, J., *John Knox*, Encyclopædia Britannica, [https://www.britannica.com/biography/John-Knox] 26. kolovoza 2017.

ROSS D., *Elizabeth I and Tudor England*, Britain exppress, [http://www.britainexpress.com/History/Edward_Mary_and_Elizabeth.htm] 22. kolovoza 2017.

SUŠANJ, B., *Mary I. ("KrvavaMary")*, VelikaBritanija.net, [http://www.velikabritanija.net/2013/03/20/mary-i-marija-i-krvava-mary/] 23. kolovoza 2017.